

**AZ IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAM
KIADVÁNYAI**

SZERKESZTI: MARKOS BÉLA DR.

12. FÜZET

**BUDAPEST,
A MAGYAR KULTÚRA
KÖZPONTJA
ÉS AZ
IDEGENFORGALOM**

NÉMETHY KÁROLY DR.

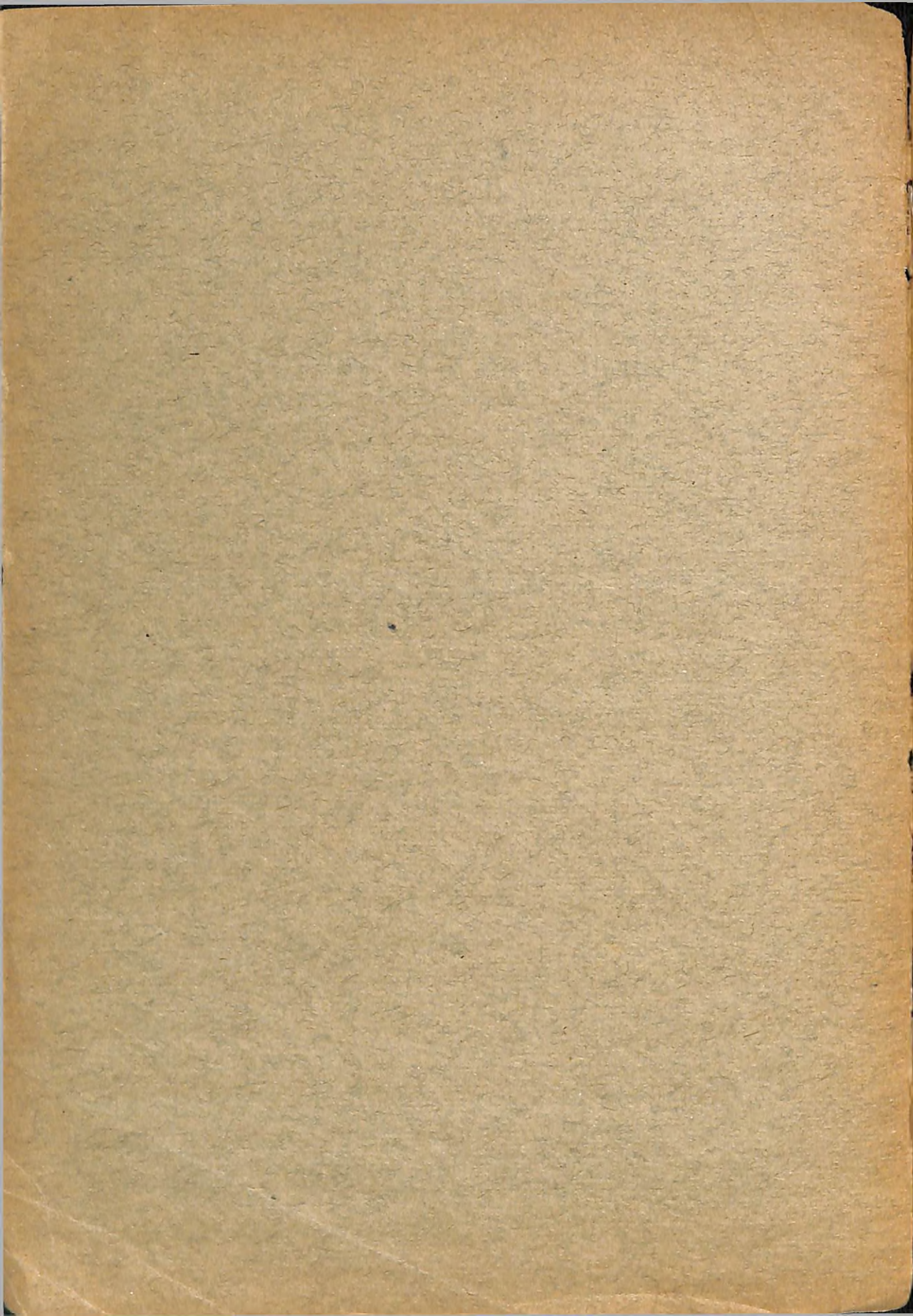
SZÉKESFŐVÁROSI TANÁCSNOK

ELŐADÁSA

AZ V. IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAMON

BUDAPEST, 1944.

AZ IDEGENFORGALMI PROPAGANDA MUNKAKÖZÖSSÉG KIADÁSA

16. 4E

AZ IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAM
KIADVÁNYAI

SZERKESZTI: MARKOS BÉLA DR.

12. FÜZET

**BUDAPEST,
A MAGYAR KULTURA
KÖZPONTJA
ÉS AZ
IDEGENFORGALOM**

NÉMETHY KÁROLY DR.

SZÉKESFŐVÁROSI TANÁCSNOK

ELŐADÁSA

AZ V. IDEGENFORGALMI KÖZIGAZGATÁSI SZAKTANFOLYAMON

BUDAPEST, 1944.

AZ IDEGENFORGALMI PROPAGANDA MUNKAKÖZÖSSÉG KIADÁSA

**Az Idegenforgalmi Közigazgatási Szaktanfolyam
kiadványai.**

1. Karafiáth—Varga—Szendy—Márffy—Markos:
Az idegenforgalom nemzeti jelentősége.
2. Horváth Jenő dr.:
Magyar történelem külföldiek számára.
3. Cholnoky Jenő dr.:
Magyarország idegenforgalmi földrajza.
4. Stromszky Dénes:
Devizagazdálkodás és idegenforgalom.
5. Bud János dr.:
Idegenforgalom és közgazdaság.
6. Bardon Alfréd dr.:
Korszerű szállodák építése és berendezése.
7. Haltenberger Mihály dr.:
Budapest városföldrajzi képe.
8. Markos Béla dr.:
Az idegenforgalommal kapcsolatos gazdasági
jelenségek s azok szerepe a gazdaság-
politikában.
9. Fülei-Szántó Endre dr.:
A forgalmi élet jogügyletei.
10. vitéz Benárd Miklós dr.:
Civilizációs betegségek és idegenforgalom.
11. Ruisz Rezső:
A magyar városok szerepe Budapest idegen-
forgalmában.
12. Némethy Károly dr.:
Budapest, a magyar kultúra központja, — és az
idegenforgalom.

*Az Idegenforgalmi Közigazgatási Szaktanfolyam korábbi előadásait
tartalmazó szakkönyvek:*

*Idegenforgalom — szerkesztette Markos Béla dr.,
az Idegenforgalmi Ujságírók Egyesülete kiadása. Budapest, 1941.
Propaganda és Idegenforgalom — Idegenforgalmunk jogszabályai,
szerkesztette Markos Béla dr., az Idegenforgalmi Ujságírók
Egyesülete kiadása, Budapest, 1942.*

Közigazgatási Tájékoztató Szolgálat
Szakkönyvtára, Budapest
Leltári száma
Raktári száma

2603 -07- 17

25607

Nem tudok egyetérteni azokkal, akik „az ördöggel is hajlandók egyezsége lépni”, csak hogy minél inkább fejlesszék, megnöveljék hazánknak és városunknak idegenforgalmát. Lehet bizonyos mértékig létjogosultsága annak a felfogásnak, hogy Budapest egyik legfőbb vonzóereje a jó élet; a mulatók, a szép magyar nők, a kitűnő konyha, az utólérhetetlen változatosságú és ízű borok, a cigány és minden egyéb, ami a szórakozni vágyó embert érdekli. El tudom képzelni, hogy ezek a dolgok — legalább momentán — tizszer, százszor annyi idegent csábítanak ide, mint a legszebb képtárak múzeumok, hangversenyek, színházak, — azonban úgy érzem, hogy ez az idegenforgalom elsősorban nem volna méltó hozzánk, másodsorban pedig olyan terepmentre visz át bennünket, amelyen például Párisnál lehetetlen volna felvenni a versenyt. Ha pedig az excentrikusságra helyezük a fősúlyt, akkor a Balkán, vagy Ázsia, Afrika látóval, élvezni valóival szemben is visszamaradunk, mert ott az általános kultúreltelhez szokott ember még sokkal több és jóval fantasztikusabb szórakozási lehetőséget, mulatságos emléket, igazi exotikumot talál, mint amennyit mi produkálhatnánk.

De tovább menve, ha erre az alapra helyezkedünk, úgy az eredmények csak átmenetiek, látszólagosak lennének, mert eltekintve néhány — vagy akár néhány száz — bohémkedvű, nagypénzű, idetevő szórakozni vágyó idegentől, állandó és minden untalan visszatérő látogatókra ezen a réven nem számíthatnánk. Ahogy nemzetünk ezcrevés élet-halálharcaiban és különösen az utolsó negyedszázad létért való küzdelmeiben, döntő értéket kellett tulajdonítanunk a magyar kultúra fegyvereinek, ugyanúgy az idegenforgalomban is a maradandóra, az elvitathatatlanra, tehát arra a fegyverre kell támaszkodnunk, amelyben fölényeseknek érezhetjük magunkat ellenségeink nagy részével szemben s ez nem lehet más, mint a kultúra. A szórakoztatás révén megkedvelhetnek bennünket, de a kultúra révén meg kell hogy becsüljenek s ha komolyabban nézünk a probléma mélyére, azt hiszem nem kérdéses, hogy ezt a módozatot kell választanunk és pedig nemcsak nemzeti szempontból, de végeredményben még gazdasági okokból is. Az idegenforgalomban, véleményem szerint, egy város, vagy ország illetékes tényezőinek is, többé-kevésbé úgy kell gondolkodniuk, mint mondjuk, egy elsőrangú szálloda vagy komoly kereskedelmi vállalkozás vezetőjének, akinek nem az a fontos, hogy véletlenül az utcáról betévedt járókelők apró tételekben felvásárolják az üzlet többé-kevésbé értékes, de mindenesetre fel-

színesen csillogó tárgyait, hanem hogy olyan közönségre tegyen szert, amely megbecsüli a jó pénzért kapott jó holmit: szívesen gondol vissza az eltöltött időre és emlékezéseiben a visszatérés — értékes szükségleteinek újból való kielégítése — fontosabb szerepet játszik, mint az, hogy megelégedetten térjen haza: „ma jól shoppingoltam“. Egyszóval: törzsközönséget kívánunk. Emlékezzünk csak arra, hogy vidékiek, akik Budapestre feljárnak, generációkon át ragaszkodnak egy-egy céghez, vendéglőhöz, sétahelyhez vagy szórakozáshoz, mely már szüleiknek is kedves emlékezéseiben szerepelt. Ugyanezt kell elérnünk úgy bel-, mint külföldi látogatóinkkal szemben, ha azt akarjuk, hogy a magyar idegenforgalomnak nemzeti létünk szempontjából is értéke, tartalma legyen.

* * *

Jól tudjuk, hogy Budapest, jobban mondva a Duna jobb partja: Buda Regia, a múlt századaiban csak akkor ragyogott fel diadalmasan és volt érdeklődésnek tárgya világszerte, amikor itt egy IV. Béla, Nagy Lajos, Zsigmond király vagy Hunyadi Mátyás építettek maguknak valóban fejedelmi lakot és teremtettek olyan kultúrát, amely néha megelőzte még a nyugatét is. Ha nem történeti tény, csak anekdota, akkor is azt kell mondanunk: se non e vero, e ben trovato, — amit Lorenzo il Magnifico a leghíresebb Medici szavaiként ismerünk, mikor értesül Mátyás király haláláról: — „Sajnálom! De legalább olcsóbbak lesznek a könyvek!“

A művelt világ nagy városainak összehasonlíthatatlanul könnyebb volt a helyzete, mint minékünk. Hosszú ideig békés életet élvező államok, városok uralkodói, kormányfői vagy kormánytestületei mindig és természetesen sokkal könnyebben, sokkal intenzívebben foglalkoztak és foglalkozhattak kultúrával, mint egy szinte állandóan hadszíntért képező, tehát szegény ország városainak gyakran idegen települőkkel összeverődött polgárai, akiknek generációi csak hosszú idő után kezdték magukévá tenni, lelkiszükségletnek érezni országuk, városaik szépítését, fejlesztését. Nekünk nem volt ilyen jó sorsunk. Nálunk csak arról lehetett szó, hogy a sofs forgandósága időnként évekre vagy legfeljebb évtizedekre adott lehetőséget a békés fejlődésre, amely az igazi kultúrának természetes termőföldje.

Azt a néhány dicsőséges időszakot, amelyet ezeréves történetünk még fel tud mutatni, talán inkább nemes, de ritka orchideának tekinthetnők, mint állandóan pipacsos, kalásztermő, búzavirágos, a napsugár melegében fürdő rónaságnak. Ha van valami, amit mégis jó sorsunk hozott magával: ez az Úristennek az a különös adománya, amely Budapestet a természetnek olyan kincseivel ajándékozta meg, melyeket viszont más, gazdagabb és nagyobb városokban, vagy egyáltalán nem, — vagy csak mesterségesen lehet produkálni. — Adott nekünk romantikus hegyeket, Európa egyik legnagyobb folyójának talán legszebb szakaszát, szinte határtalan rátekintést a Magyar Alföldre, gyógyvizeket, kellemes éghajlatot; egy csomó olyan kedvező feltételt, mely nélkül Budapest sohasem nőhetett volna ki az érdektelen, jellegzetesség nélküli, provinciális, szürke kisvárosok

hosszú sorából. Már pedig nem hiszem, hogy fordult volna meg itt minálunk olyan idegen, aki ha összehasonlításokat tett, akkor objektív ítéletében ne kellett volna beismernie : a világ egyik legszebb városát ismerte meg. Büszkén, de mégis fájdalmas szívvel gondolunk vissza régi nagy királyaink városépítő, kultúrát termő rövid időszakaikra, melyeket nemcsak az azokra következő kódós és szürke idők, hanem rombolásra mindig inkább, mint építésre hajlamos emberi ösztönök tettek tönkre.

Említettem, hogy Európa nagyvárosaiban a kultúra, vagy legalább is a szép városkép kiépítésében milyen könnyebbséget, fejlődési lehetőséget nyújtott a fejedelmeknek, nem is mindig önzetlen és tisztán a kultúráért rajongó ténykedése, — mert valljuk be, hogy mint mindenütt, ezen a téren is óriási szerepe volt az egyik legerősebb és legősztönösebb emberi tulajdonságnak : a hiúságnak, mely arra terelte anyagi és szellemi lehetőségeiket, hogy maguk körül pompát, díszet, kényelmet teremtsenek s melyhez külön adományként járult, ha annak a princepsnek vagy közületnek még ízlés is jutott a sorstól osztályrészül. De ezen kívül még más oka is volt annak, hogy egy-egy városban érdekes és értékes helyi kultúra alakult ki s ez majdnem minden esetben iskolákhoz, egyházakhoz fűződött. Így jöttek létre Európában, a fővárosok mellett, kisebb városokban olyan művelődési gócek, melyek értékben gyakran felülmúlták a hivatalos fővárosok kultúrártékét is.

Természetes, hogy hazánkban, ahol csak ritka időpontokban akadt egy-egy fejedelmi személyiség, aki lényéből, vagy legalább akaratából kultúrát sugárzott szét és teremtett, — városokban, inkább a szerzetesrendek intézményei köré csoportosultak vagy pedig a protestáns kollégiumokhoz csatlakozóan fejlődtek ki a kultúrának s még hozzá jellegzetesen magyar kultúrának olyan várai vagy legalább is védőbástyái, amelyeknek értékét tartalmuk, különösen érdekes jelentőségét pedig szinte végvárszerű voltuk szabta meg; hiszen minden nemzeti sovinizmust félretéve is megállapíthatjuk és megállapíthatják idegenek is, hogy egészen a legújabb korig akár délre, akár keletre: Magyarország volt az igazi kultúrának határa. Nem lehetünk eléggé hálásak ezeknek a tudós és jámbor férfiaknak, akik megteremtették az alapját annak a magyar közművelődésnek, mellyel méltán büszkélkedhetünk. Szerepük annál fontosabb volt, mert amint egyrészt közismert az, hogy közigazgatásunk csak alig száz éve tért át a magyar nyelvre a latinról, — amely nyelvet az egyháziak is használták, — másrészt a vagyon és műveltség reprezentánsai, elsősorban arisztokráciánk, sokkal inkább használt idegen élő nyelveket, mint a magyart. Nem kell ezért szégyenkezni, vagy éppen átkot szórni rájuk. Nem egyedül álló jelenség ez az egyetemes művelődés történetében, hiszen még az olyan jellegzetesen nemzeti uralmat kialakító egyéniség is, mint Nagy Frigyes, a német nyelvet alkalmatlannak találta a kultúrára, — franciául írt és gondolkozott, francia stílust vitt át még a művészetbe, az építkezésbe is.

A magyar nyelv háttérbeszorulásával szinte együttjárt a magyar irodalom és művészetek kifejlődésének hátramaradása is. Valljuk be, hogy még nem is olyan régen Hamupipőke volt a magyar művészet és azok, akiknek módjuk volt kastélyukat a képzőművészet termékeivel díszíteni, többnyire külföldi művészek műveit vásárolták, azokkal vették körül magukat, a kisnemesi kúriákon pedig sokszor nagyobb szerep jutott a pipatóriumnak vagy akár a tornácon elnyújtózkodó agaraknak, mint egy festménynek vagy szobornak. Ezért azonban megint csak nem kell tulságosan röstelkednünk, mert így volt ez — kevés kivételtől eltekintve — világszerte. De még ha nem így lett volna, akkor is igazolást ad számunkra az a tény, hogy az állandó háborúk és a nemesség életében elsőrangú szerepet játszó katonáskodás, politizálás, a vármegyei életben való — megélhetést nem, csak megbecsülést nyújtó — szinte kötelező részvétel, nem is hagyott időt, sok lehetőséget a szellemiekkel való intezivebb foglalkozásra. Ha azután ez a mostohagyermek: a nemzeti irodalom, tudomány és művészet, bár későn, de mégis úgy tudott megjelenni és fejlődni, hogy nem maradtunk el Európa kultúrájától, az külön büszkeségünk lehet és bizonyítéka annak, hogy a magyar fajtában az ősidők óta legfeljebb néha szunnyadt, de soha nem hiányzott a kultúra iránti érzék.

Nem szorul külön indokolásra, hogy a magyar kultúra függvénye volt a magyar sorsnak: emelkedett, ha az ország kedvező körülmények közé jutott és eljelentéktelenedett, amikor az Úristennek csak sújtó kezét éreztük. Azt a keveset, amit át tudtunk menteni dicsőséges századainkból, elpusztította a 150 éves török megszállás, melynek folyamán egy tekintetben mégis jó bizonyítvánnyal vizsgáztunk: az itt megtelepedett és értékesebb török urak nem a kétségtelen jellegzetességgel bíró orientális szokásokat honosították meg — amire könnyű módjuk lett volna, hiszen minden hatalom a kezükben volt — hanem ők váltak, anélkül, hogy tudták volna, legalább külső élet-megnyilvánulásaikban, a magyar kultúra részeseivé. Volt idő, mikor a magyar nyelv diplomáciai nyelv szerepét játszotta, legalább is dél felé.

Budára visszatérve: amit a megszálló hatalom még nem pusztított el, azt a törökök kiverése után tönkre tette a győztes keresztényen zsoldosok természetes vadsága, akiknek még művelt és értékes vezérei sem lehettek tekintettel olyan — számukra jelentéktelen — apróságokra, mint a magyar mult emlékei. Ez azonban többé kevésbé természetes jelenség. Ma, a technika fejlettsége és az ember nagyobb kultúrérzéke mellett is, elkerülhetetlen néha, hogy például egy égő palotában nagyobb kárt ne okozzon az oltásra felhasznált víztömeg, mint maga a tűznek a pusztítása.

Itt állottunk tehát a XVIII. század végén a Duna két partján elterülő szegény kis városunkban, olyan körülmények között, hogy még a lassan meginduló újabb építkezések, újabb életlehetőségek és megnyilvánulások is inkább a szükségesség, mint a szépség jegyében láttak napvilágot.

Magyar zenéről alig lehet beszélni, az irodalom még gyermekcipőben járt és ritka művelői sokkal inkább idegen nyelveken megírt művek fordításával, átültetésével foglalkoztak, bizonyos félelemmel és — magyar jellemvonásként — szemérmes önmegtartóztatással magukbazarva eredeti elgondolásaikat, érzéseiket.

Képzőművészeti terméket legfeljebb vándor-művészek egy-egy családban visszahagyott arcképeiben találunk; szoborművet egy egy járvány vagy más természeti csapás alkalmából tett fogadalom hozott létre. Középiletekre alig volt szükség. Az elpusztult városokba — így Buda és Pest területére is — beözönlő vagy betelepített, idegen nyelvű polgárok a maguk zárt életével nem kívánczoltak a nyilvánosság elé, nem kívánczoltak és nem jutottak be a nemességnek a vármegyei szervezetben féltékenyen őrzött sorompói közé sem.

A magyar tudományos élet fellendüléséről sem igen beszélhetünk. Nemcsak minálunk, de az úgynevezett művelt nyugaton is egy-egy új eszmének kitermelőit gyakran bolondnak tartották.

És itt ismét vissza kell térni arra, hogy Magyarország szegény-sége rettenetesen gátló körülményt képezett a művelődés terén is. Nem csak a háború az, amihez pénz, pénz és megint csak pénz kell, hanem a kultúra is olyan növény, mely arannyal való trágyázás nélkül nem igen szökken sudárba.

Mindez a sok eredő adja meg a magyar kultúra fejlődésének ütemét és irányát s hozza létre azt a helyzetet, hogy, ha élnek is vidéki kultúr-centrumok, de mindazok a lelkes és értékes férfiak, akik céljukul tüzték ki a magyar kultúra megteremtését, jobban mondva feltámasztását, szinte ösztönösen érzik, hogy a művelődés, az európai színvonalra való emelkedés csak akkor válhatik teljessé, ha a tényleges erők elforgácsolódása helyett, egy helyre központosítják mindazt a lehetőséget, amely lelki szemek elé tárul és amelytől remélik a magyar nyelv, a magyar szellem, a magyar tudás diadalát.

Hogy aztán ez a központi hely nem lehet más, mint Pest-Buda, az megint természetes, — helyrajzi és történelmi adottság. Nem is kell kézbe venni, vagy sokat forgatni Budapest történetének most készülő és Isten segítségével idővel idegen nyelveken is megjelenő köteteit, hogy meggyőződjünk róla: a mai Budapest helye már mintegy négy ezredév óta állandó település, — az egymást követő kultúrák gyűjtőpontja volt: különösen a római emlékeknek olyan mennyiségével és minőségével rendelkezünk, ami Itálián kívül valóban ritkaság.

Most is az ájulásból ismét magához térő nemzeti öntudat itt lángol fel, — és olyan hatalmasan, hogy, ha az egyetemes művelődés-történet egyszer felfigyel arra, ami a XVIII. század kezdete óta ezen a téren Magyarországon és annak mai fővárosában történt: ez lesz talán legdicsőségesebb időszaka a magyar géniusznak.

Nem lehet ennek az előadásnak feladata, hogy részletekre térjen ki, hiszen a magyar intelligencia előtt ezek közismert tények. Viszont idegenek előtt nem lehet elégszer és eléggé hangsúlyoznunk, hogy amit ma Budapesten látnak, az a világ egyik legfiatalabb nagy-

városának arculata, amelyet emberfeletti erővel és kultúrérzéssel alkothattunk csak meg.

S ez a hatalmas fejlődés már a múlt század elején bámulatosán mutatkozik: évtizedek végzik el évszázadok munkáját.

Lehet-e csodálkoznunk azon, hogy például *Kazinczy*, a magyar művelődésnek ez a nyugati értelemben vett kimagasló egyénisége igazi „litterary gentleman“-je, 1828-ban olyan lelkesen írja pesti út-leírásában: „... midőn a' ködöt egy jóltévő szél felkapá, 's előttem fekvék a' királyi Buda, a' maga tornyaival, és a' királyi Buda lábai előtt elterült, saját nagysága' érzésében boldog Pest ...” s ezer képzetelek, ezer édes és keserű emlékezetek váltogaták egymást lelkemben. *De fátyolt a' képre, melyet látni nem minden szem méltó*“. És milyen boldogan számol be a magyar irodalom és képzőművészet nagyjaival itt történt találkozásairól, ... „a' Magyar Tudós Társaság iránt tett lépéseinket. . .“ sem feledve el.

Vagy menjünk-e vissza emlékezéseinkben azokra a régi külföldi vendégeinkre, akik írásban is megörökítik itt nyert benyomásaikat, emlékeiket, mint a francia *Bertrandon de la Brocquière* 1433-ban, *Baron de Busbecq*, aki 1553-ban, vagy *Comte de Salaberry*, aki 1791-ben járt itt. Az angol *Edward Brown* 1669-ben csudálattal nyilatkozik arról a kevés emlékről, ami még *Corvin Mátyás* kultúrájából maradt. *Lady Mary Wortley Montagu* 1717-ben jár itt, *Robert Townson* 1793-ban.

A XIX. század idegenforgalmában *Beudant* már 1818-ban kiemeli Pest és Buda kulturális látnivalóit és megállapítja: „*La ville de Pest est aujourd' hui la plus considérable et la plus belle de la Hongrie. . .*” (Pest városa ma a legjelentősebb és a legszebb Magyarországon . . .) viszont: „... *il est difficile de ne pas trouver Bude très-solitaire.*” (Nehéz Budát nem nagyon egyedülélőnek látni), de mégis megállapítja Buda társadalmi életének mozgalmasságát és képének szépségét. *Báró D' Haussez* 1830 körül Budát és Pestet *Edinburghhoz* hasonlítja. *John Paget* 1835-ben kiemeli a muzeumot és annak könyvtárait és egyéb gyűjteményeit, — a Tudományos Akadémia működését, — a két város festői fekvését. Rövid leírását így fejezi be: „*No one can wish its prosperity more sincerely than the author of these pages; for he believes, that with it is closely associated the prosperity of all Hungary, and perhaps too independence of the east of Europe.*” (Senki sem kívánhatja őszintébben annak jólétét, mint a lapok szerzője; mert úgy gondolja, hogy az szorosán összefügg az egész Magyarország jólétével és talán Dél-Európa függetlenségével is.) Emlékezetes szavak ezek, különösen ma, 110 év után. Bár sok külföldi gondolkozna így most is! *Miss Pardoe* 1840-ben, *Madame Adam* 1884-ben emlékezik meg nagy szimpátiával róluk, *François Coppéet* 1885-ben vers írásra inspirálja ez a város. Németek, osztrákok is nagyobb számban fordulnak meg itt és emlékeznek meg a látottakról. Csak *Beethoven* és *Wagner*t emlitem. Felesleges volna azonban további nevekkal, idézetekkel elnyújtani ezt a rövid értekezést és a XX. század itt megfordult idegenjeire külön felhívni a figyelmet, — ezekről, s véleményükről mindenki, aki akár az idegen-

forgalom, akár Budapest kultúrájának kérdései iránt érdeklődik bizonyára sokat hallott, olvasott. Viszont mégis megemlítettem legalább ezeket az utazókat, mert több mint 500 évre visszamenőleg tudom leírásaikból igazolni azt, hogy Pest-Buda a nehéz idők dacára, melyeket átélt, valóban nem manapság vált a magyar kultúra központjává.

Nem kell külön hangsúlyoznom, mit jelent Budapest számára, hogy itt székelnek az államfőn kívül a legfőbb hatóságok, a külföldi követségek, itt működik legnagyobb egyetemünk, szak-főiskoláink legnagyobb része.

Ennek a városnak közönsége eléggé zeneértő ahhoz, hogy dicsőség legyen a világ legnagyobb művészeinek is, ha felléptükkel, hangversenyeikkel itt is sikert aratnak: világnagyságokkal történt meg, hogy megbuktak itt s ambicionálták mégis csak elérni a budapestiek elismerését.

Ide törekszik minden magyar festő, szobrász, itt álmodják s néha meg is valósítják magyar építész-zenik legszebb terveiket. Amilyen későn fejlődik ki a magyar képzőművészet, olyan mérföldes léptekkel haladt az utolsó évszázadban. Jó egynéhány magyar művész, — főleg festő, — kapott előkelő helyet az emberiség aranykönyvében.

Budapesten élő magyar írók műveit számtalan külföldi nyelvre fordítják le és nevek felsorolása nélkül is mondhatom: nem egy van közöttük, kinek művei ma már az egész világ közkincsévé váltak. A budapesti színházak előadásai semmivel sem maradnak más metropolisok teátrumai mögött és nem egy magyar színmű ért meg százas sorozatokat a művelt világ minden részében a budapesti ösbemutató után.

A magyar tudományok, az egész emberiség által elismert, reprezentánsai nagyrészt itt működnek, és értek el. — feltalálóinkkal egy sorban vonulva fel, — olyan eredményeket, melyek ma már a föld minden népének javát szolgálják.

Budapest fürdői, gyógyforrásai minden egyes ember egészségének helyreállítására, megtartására, megerősítésére hivatottak.

Egy-egy nagy, országos ünnepség, — az évenként visszatérő Szent István-napi körmenetekkel együtt, — olyan látvánnyal gyönyörködtetik az itt tartózkodó idegent, mely nem exotikum, de speciális és majesztétikus megjelenésében, felejthetetlen emlék. S ezt nem én mondom, de olyan előkelő külföldiek, akikkel alkalmam volt beszélni s akik a világ minden részéről, vagy legalább is Európa számos országából gyültek ide különösen két nevezetes alkalommal: boldogult IV. Károly királyunk koronázásakor, 1916 decemberében és Buda visszafoglalása 250. évfordulójának megünneplése alkalmából, húsz évvel később, 1936-ban. Elragadtatva mondták: olyasmiben vettek részt, amit az egész földön csak Magyarország és Budapest produkálhat.

Mindez éppen úgy lehetséges volna bármely más magyar városban is, de egyelőre még szegények vagyunk, nem tudunk és nem szabad egymással konkurrálni. A kialakulás most már megtörtént, a

folyamat — legalább egyelőre — megállíthatatlan: Budapest a magyar kultúra központja, elvitathatatlanul. — Ez a város azonban nem akarja minden áron magához ragadni a vezetést, testvéri örömmel látja a magyar városok fejlődését, — nem elvenni, elősegíteni akarja kultúrájuk nagyra növekvését. Budapest közönsége példaadóan viselkedik a művelődés terjesztésének terén és pazar kezekkel szórja szét értékeit mindenkinek, akit érdekel. Az a körülmény rendkívül sajnálatos, hogy vidéki városaink nagyrésze ma még nem feltétlenül alkalmas, — különösen igényesebb közönség erősödő idegenforgalmára, még akkor sem, ha régi kultúra tekintetében van büszkélkedni valójuk, de hiányoznak a kényelmek, a civilizáció vívmányainak azok a kísérő jelenségei, melyeket az utazgató idegeneknek éppen az említett rétege nélkülözhetetlennek ismer. Ezért olyan nagy a felelőssége mindenkinek, aki a magyar kultúra földjét munkálja, — s éppen úgy azoké, akik hivatásul az idegenforgalmat választják. Nekünk különösen itt: Budapesten. — csak mintaszerűt szabadna alkotnunk és mutatnunk.

Azzal kezdtem, hogy nem akarhatjuk idegenforgalmunkat a szórakozásra és különlegességekre alapozni. Teljes joggal kérdehetik: de hát akkor mit tegyünk, — mert valljuk meg őszintén: ha méltán büszkék lehetünk is kultúránkra, — az semmi esetre sem haladja meg értékében a művelt nyugatét. Hát igen, — lássa meg az idegen a szép magyar nőket, igyék Tokajit, vagy „barackot”, élvezze a magyar konyhát, hallgasson cigányt is. De ne azzal menjen el, hogy látott és élvezett kuriózumokat valahol távol, Európa délkeletén. Legyünk azonban mindig nagyon óvatosak, mert ugyanaz, ami Parisban, vagy Londonban fel nem tűnik — amit az odaváló észre sem vesz, dacára annak, hogy kellemetlen vagy ízléstelen. — ha itt látja, dühösen vagy legalább is lekicsinylően hamar kész a megállapítással: „ez Balkán, — Ázsia!”

Használjuk ki tehát elsősorban azt, amit a Teremtő jókedvében dobott a földgömbnek erre a kicsi szektorára: Budapest csudálatos fekvését és egyéb természeti kincseinket, de keressük meg valóban értékes fajtánk tehetségének, munkájának eredményét: Aquincum római emlékei például messze évezredek hangulatába ringatják a látogatót, s ugyanakkor a kontraszt, melyet egynéhány igazán jól sikerült intézményünk, épületünk nyújtott, bebizonyította, hogy Budapest nem csak boldog örököse az ókor kultúrájának, de méltó utóda is.

A Szépművészeti Múzeum, vagy a Fővárosi Képtár gyűjteményei a külföld képzőművészetének megbecsülésén kívül a magyar lángész értékéről is tanuskodnak — ugyanígy időszakos kiállításaink. Köztereken álló szobraink ha nem is mindig a művészet és széperzék utólérhetetlen remekei, de nagy átlagban nem rosszabbak a külföldi városok hasonló alkotásainál, s közöttük sok van olyan, amelyeknél inkább azt lehet és kell kiemelni, hogy a kultúra szempontjából milyen előkelő helyet foglal el az, akit ábrázol. — Egyszerű díszítőszobraink és kútaink között pedig sok van, mely teljesen megüti a mértéket.

Mezőgazdasági Muzeumunk majdnem egyetlen a maga nemében. Könyvtáraink és többi múzeumaink, ha talán gyűjteményeikben mennyiségileg nem is, de minőségileg egészen biztosan felveszik a versenyt azokkal, amit az itt megforduló idegenek otthon ismernek. Tudósaink, orvosaink, technikusaink, feltalálókink ahhoz mérten, hogy milyen kis nemzet vagyunk, nagyon jó arányban vannak képviselve azok között, akik az egész emberiség hálijára tarthatnak számot. Gyógyintézeteinkért sem kell szégyenkeznünk.

Bátran tanácsolhatjuk vendégeinknek néhány előadás meghallgatását operánkban. (Sajnos prózai színházaink a nyelv ismeretlen volta miatt alig vehetők számításba, de fel kell hívni a figyelmet a budapesti Shakespeare-, Molière-kultuszra s általában a klasszikus és modern nagy írók magyarországi rendkívüli méltánylására). A zenére visszatérve, hangversenyeink között, — a könnyű muzsikától a legnehezebbig — találunk minduntalan olyant, melyért igazán nem kell szégyenkeznünk. S ha nem is kultúra, — de bátran megemlékezhetünk világszerte elismert sport-teljesítményeinkről és kitűnő artisztáinkról. Budapest kertészetéről, parkjairól békeállapotokban csak őszinte dicsérettel lehet megemlékezni. És ha jelentéktelen dolognak látszik is, de szerintem feltétlenül kultúrjelenség például az is, hogy a magyar ember mennyire szereti az állatokat.

Talán sehol sem beszél annyi ember és annyiféle idegen nyelven mint éppen a magyar és budapesti. Sokat emlegetett vendégszeretetünk, lovagiasságunk, udvariasságunk, mely mesterkélttség, megalkodás nélkül tud kedvessé és szolgálatkészsé tenni bennünket, szintén feltétlenül lelki kultúránk jelensége.

Ha pedig elbátortalanodnánk, jusson eszünkbe: nem csak magyar és budapesti tulajdonság, hogy nem ismerjük saját értékeinket, de megcsodálunk és tanulmányozunk mindent, ha külföldön vagyunk. Így van ezzel, az idegen utazatóknak igen nagy része is.

És még egyet: ne beszéljünk le soha senkit, aki innen tovább akar utazni délre, vagy keletre. Sőt! Akkor fogják igazán értékelni az itt tapasztaltakat, ha látják a különbséget.

Kitűzött témámtól minduntalan eltértem, — de éreztetni akartam azt, hogy az idegenforgalom ma már tudomány. Ahhoz azonban, hogy igazán értékes idegenforgalmi szakember legyen valakiből, még valami kell. Az, hogy ne csak megtanulja ezt a tudományt, ne csak tudja, hogy mire kell figyelmeztetni az idegent, mit kell neki megmutatni, hanem érezze is át általánosságában és egyes esetekben, — egyénekhez alkalmazva, hogy feladatát hogyan végezheti el. És itt válik az idegenforgalom művelése művészetté is.

Befejezésül csak annyit, hogy vagy 8—10 évvel ezelőtt egy hasonló témáról beszélve, nem tudtam elhallgatni egy szomorú és aggódó gondolatomat. Kisérteties hasonlóságot láttam a római világbirodalom bukásának jelenségei és a mai európai helyzet között. Pedig akkor még senki sem beszélt a második világháború közeli bekövetkeztéről. Ma ágyúk dörögnek, bombák robbannak és a halálhör-

gésbe pótolhatatlan kultúrértékek pusztulásának zaja vegyül. Hogy mit hoz a jövő: senki sem tudja. Talán elpusztul benne Budapest is, — *a magyar kultúra központja*. De bennem valahogy kitörülhetetlenül él a remény: ha a Magyarok Istene annyi évszázadnak, annyi viszontagsága között megtartott bennünket, akkor valami célja van velünk, akkor még betöltendő feladatok várnak ránk. S akkor ennek a mi kis városunknak helyén sohasem fog az az *Inferno* állani, melynek kapujára fel van írva: *Lasciate ogni speranza!*

